

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Тичини Дмитра Михайловича на дисертацію Філіпчука Олександра
Георгійовича «Впровадження міжнародних механізмів запобігання
злочинності в Україні» подану на здобуття ступеня доктора філософії з
галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Впровадження міжнародних механізмів запобігання злочинності є ключовим чинником забезпечення глобальної безпеки, дотримання принципу верховенства права та підтримання міжнародного правопорядку. Актуальність цього процесу зростає в умовах посилення транснаціонального характеру кримінальних правопорушень, які дедалі частіше виходять за межі дії національного законодавства. Особливо стрімко розвивається злочинність у сфері цифрових технологій, що призводить до зростання кіберзагроз, з якими окремі держави не можуть ефективно впоратися самотійно.

Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю забезпечує оперативне реагування на нові виклики, формування універсальних підходів до їх запобігання та створення дієвих механізмів взаємодії між правоохоронними органами різних країн. У цьому контексті провідну роль відіграють такі міжнародні організації, як Організація Об'єднаних Націй, Інтерпол та Європол, які формують платформу для координації спільних зусиль, гармонізації правових норм, обміну оперативною інформацією та розробки стратегій протидії організованих і транснаціональній злочинності.

Одним із базових документів у цій сфері є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (UNTOC), яка закладає правові засади міжнародного співробітництва, екстрадиції, криміналізації участі в організованих злочинних групах, а також передбачає запровадження ефективних запобіжних заходів на національному рівні. Проте для досягнення реального ефекту важливим залишається не лише приєднання держав до міжнародних конвенцій, а й забезпечення їх практичної реалізації,

моніторинг дотримання зобов'язань та адаптація відповідних механізмів до національних правових систем.

Україна, як активний учасник міжнародного правового простору, поступово інтегрує міжнародні стандарти у свою систему запобігання злочинності. Зокрема, у межах стратегічного партнерства з Європолом Україна здійснює обмін інформацією, координує дії в галузі боротьби з організованою злочинністю, торгівлею людьми, незаконним обігом наркотиків та кіберзлочинністю. Таке партнерство сприяє підвищенню рівня ефективності правоохоронної діяльності, наближенню її до стандартів ЄС, а також зміцненню позицій України як суб'єкта міжнародної безпеки.

Таким чином, подальше вдосконалення міжнародних механізмів запобігання злочинності та їх адаптація до умов конкретних держав, зокрема України, є передумовою формування ефективної системи реагування на виклики транснаціонального характеру в умовах глобалізованого світу.

Про актуальність обраного напрямку дисертаційного дослідження свідчить також те, що роботу виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021); Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю (Указ Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1000/2011), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023), а також позицій Кіотської декларації щодо розширення можливостей попередження злочинів, кримінального правосуддя та верховенства права (Чотирнадцятий Конгрес ООН із запобігання злочинності та кримінального судочинства, Кіото, Японія, 2021 р.).

Обґрунтованість наукових положень дисертації та їх достовірність забезпечено тим, що автор у повній мірі врахував чинне національне законодавство, його офіційні та доктринальні тлумачення, використав

міжнародне законодавство, міжнародні правові стандарти впровадження механізмів запобігання злочинності в Україні.

Передусім, хочемо акцентувати увагу на чіткому визначенні дисертантом об'єкта і предмета дослідження, що, на жаль, у наш час зустрічається доволі нечасто в наукових роботах такого рівня. Правильне розуміння об'єкта та предмета дослідження дозволило автору зробити свою наукову ідею обґрунтованою, цілісною та завершеною, донести до наукової спільноти власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму та зробити дисертацію вагомим внеском не лише у правничу науку, а й у практичну діяльність судових та правоохоронних органів.

Цінним також є те, що в процесі підготовки дисертаційного дослідження дисертант використав цілий комплекс сучасних загальних та спеціальних методів наукового пізнання. Діалектичний підхід дозволив всебічно та об'єктивно проаналізувати теоретичну модель міжнародних механізмів запобігання злочинності. Системно-функціональний підхід забезпечив вивчення правових явищ у їхньому взаємозв'язку та взаємодії. Історичний метод використовувався для дослідження становлення міжнародних механізмів запобігання злочинності. Логічний метод дозволив визначити сутність, зміст та елементи міжнародних механізмів запобігання злочинності. Формально-юридичний метод використовувався для аналізу і тлумачення нормативно-правових актів та понять по темі дослідження. Порівняльно-правовий метод використовувався при зіставленні норм англо-американської та романо-германської правових систем. Інформаційно-аналітичний метод використовувався для обробки емпіричних даних і матеріалів періодичних видань. Структурний метод дозволив напрацювати практичні рекомендації щодо вдосконалення правових норм. Метод моделювання використовувався для розробки організаційних аспектів впровадження міжнародних механізмів запобігання злочинності. Для підвищення достовірності результатів застосовувалися методи аналізу та синтезу теоретичних і практичних даних, що забезпечило об'єктивність висновків.

Усі зазначені методи застосовувались у взаємозв'язку та взаємодії, відповідно до поставленої мети й завдань, об'єкта і предмета дослідження.

З аналізу дисертації видно, що під час проведеного дослідження було використано не лише юридичну літературу, а й цінну емпіричну базу, яка дозволила здобувачу окреслити складності у правозастосовчій практиці, зробити обґрунтовані висновки й узагальнення, запропонувати низку слушних пропозицій щодо удосконалення законодавства. Зокрема, автор робить висновок, що в умовах воєнного стану в Україні важливим є отримання даних інформаційно-аналітичних систем Інтерполу. Задля налагодження ефективної співпраці Інтерполу та України в цьому напрямку доцільно дотримуватись таких рекомендацій: ініціювати опублікування агрегованої статистики (без відкриття персональних даних), наприклад: загальна кількість осіб у розшуку за країнами, категоріями кримінальних правопорушень, строками перебування в розшуку тощо; провести науково-практичний аналіз використання інформаційної системи Інтерполу в Україні (з акцентом на ефективність, затримку, дотримання прав людини); розробити електронний дашборд для обмеженого доступу фахівців-аналітиків (наприклад, у Національній поліції, прокуратурі, Національному антикорупційному бюро тощо), який би забезпечив візуалізацію поточних тенденцій.

Очевидним є те, що автор, працюючи над написанням дисертації, дотримувався процедури систематизації наукової літератури під час її аналізу. У процесі дослідження дисертант не абстрагувався у наукову розробку проблеми, а поставив конкретні та чіткі завдання, у зв'язку з чим дисертація отримала цікавий та корисний напрям не лише в науковому руслі, що дозволило одержати практичні результати, сформулювати корисні для практичного застосування висновки.

Аналіз дисертації дає змогу стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досягнув зазначеної мети та виконав поставлені завдання. Причому сформульовані теоретичні висновки та пропозиції ґрунтуються на результатах узагальнення достатнього обсягу матеріалів правозастосування, зокрема, дані щодо проведених дисертаційних досліджень; законотворча діяльність щодо удосконалення норм права; правові позиції вищих судових інстанцій, практика ЄСПЛ, вітчизняна судова практика.

Загалом, обсяг використаних в роботі джерел права, класичних та сучасних наукових праць, матеріалів слідчо-судової практики забезпечив аргументований характер висновків та пропозицій, сформульованих автором, а гарантією їх достовірності й теоретичної обґрунтованості, є правильно визначені мета й завдання дослідження, структура та логіка викладеного матеріалу.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна роботи полягає в тому, що за характером розглянутих питань дисертація є новим за змістом комплексним теоретико-праксіологічним дослідженням впровадження міжнародних механізмів запобігання злочинності в Україні.

Переважає більшість положень, винесених дисертантом на захист, та висновків, є новими або містять значну частку новизни. Здійснено низку узагальнень та авторських визначень, запропоновано додаткову аргументацію, висвітлено нові підходи та власне бачення шляхів подальшого удосконалення механізмів запобігання злочинності в Україні.

Зокрема, автором, враховуючи виклики сьогодення в Україні та необхідність впровадження міжнародних механізмів запобігання злочинності розроблено проєкт Концепції реалізації кримінологічної політики в умовах воєнного стану в Україні, у якій визначено необхідність її прийняття, суб'єкти реалізації, першочергові дії та подальші кроки у запобіганні злочинності тощо.

Дисертантом вперше представлено авторську класифікацію універсальних міжнародних механізмів запобігання злочинності, які за їх спрямованістю поділено на конвенційні, інституційні механізми, оперативно-інформаційні, превентивні та освітні, механізми моніторингу та оцінки, а також спеціалізовані механізми для окремих видів кримінальних правопорушень;

Здобувачем запропоновано першочергові напрямки впровадження міжнародних механізмів запобігання злочинності на сучасному етапі розвитку України, який ґрунтується на міжнародних зобов'язаннях, кращих практиках та рекомендаціях міжнародних організацій.

Слушною є пропозиція щодо поняття «міжнародний механізм запобігання злочинності», під яким запропоновано розуміти сукупність інституційних, правових, організаційних та практичних заходів, спрямованих на запобігання вчинення кримінальних правопорушень шляхом здійснення міжнародного співробітництва, розробки правових стандартів, дослідження кримінологічних тенденцій, реалізації освітніх програм та соціальних ініціатив.

Підтримуємо позицію автора й щодо удосконалення міжнародного співробітництва як елементу міжнародного механізму запобігання злочинності для максимально ефективного застосування різних форм такого співробітництва з урахуванням різних юридичних традицій та практик.

Можна погодитись з пропозицією автора щодо запозичення низки ефективних практик зарубіжних країн для покращення системи запобігання злочинності, зокрема: використання комплексного підходу до запобігання злочинності, активна участь громадськості, спеціалізовані програми для неповнолітніх правопорушників тощо.

Отже, роботі притаманна наукова новизна, порушено низку невисвітлених вітчизняною юридичною наукою проблем, розв'язання яких дозволить зробити понятійно-категоріальний апарат судового провадження щодо податкових кримінальних правопорушень більш ефективним та всебічним.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Основні положення, висновки та практичні рекомендації, що містить дисертаційне дослідження, відображені у 5 наукових публікаціях, серед яких три статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 2 тези – доповіді на науково-практичних конференціях.

Список зазначених праць наведено в дисертації у повному обсязі. Публікації відповідають вимогам до опублікування результатів дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Анотація оформлена згідно чинних вимог, у розширеній формі та повністю розкриває основні положення дисертаційного дослідження, не містить інформації, яка відсутня в роботі.

Дискусійні положення дисертаційної роботи. За результатами розгляду дисертації потрібно також звернути увагу авторки на такі дискусійні положення:

1. У структурі наукової новизни дисертантом вперше виокремлено класифікацію універсальних міжнародних механізмів запобігання злочинності. Однак у тексті дослідження недостатньо розкрито практичну цінність такогокласифікаційного критерію, особливо в контексті її імплементації в діяльність органів правопорядку України. Не зовсім очевидно, яким чином відповідні механізми можуть бути адаптовані й застосовані в умовах воєнного стану, коли пріоритети державної безпеки та правопорядку зазнають суттєвих трансформацій. Це потребує додаткового теоретичного обґрунтування та, можливо, ілюстрації прикладами з реальної практики.

2. У підрозділі 1.3 дисертації автор пропонує власне визначення поняття «міжнародний механізм запобігання злочинності», трактуючи його як «сукупність інституційних, правових, організаційних та практичних заходів, спрямованих на запобігання вчиненню кримінальних правопорушень шляхом здійснення міжнародного співробітництва, розробки правових стандартів, дослідження кримінологічних тенденцій, реалізації освітніх програм та соціальних ініціатив». Разом із тим, виникає обґрунтоване питання щодо надмірної широти запропонованої дефініції. Зокрема, вона охоплює як юридичні, так і політичні, інформаційні, освітні й соціальні аспекти, що ускладнює її прикладне застосування. Тому доцільно було б чіткіше структурувати елементи цього поняття, визначити його ядро та межі, а також співвідношення з суміжними категоріями. У процесі захисту автору варто обґрунтувати доцільність запропонованої широкої інтерпретації та пояснити її переваги з огляду на міждисциплінарний характер проблеми.

3. Дисертаційна робота має достатній теоретичний потенціал, однак вона потребує більш ґрунтовного кількісного аналізу ефективності міжнародних механізмів запобігання злочинності. Зокрема, було б доцільно підкріпити висновки статистичними або емпіричними даними, які б демонстрували конкретний вплив імплементації міжнародних практик на

динаміку рівня злочинності в Україні. Такий підхід дозволив би значно підвищити переконливість і прикладну спрямованість наукових положень дисертації.

4. В умовах збройної агресії проти України особливої актуальності набуває питання застосування міжнародних механізмів запобігання злочинності, зокрема щодо воєнних злочинів. Разом із тим, дисертація лише побіжно торкається важливого аспекту – правових меж інтеграції таких механізмів у національну правову систему. Необхідно ширше розкрити, наскільки безконфліктно ці механізми можуть бути адаптовані до чинного законодавства України без ризику порушення конституційних прав громадян. У роботі доцільно було б проаналізувати потенційні правові колізії, які можуть виникати внаслідок імплементації міжнародних стандартів, і окреслити можливі шляхи їх гармонізації.

У той же час, вказані зауваження носять дискусійний характер і суттєво не впливають на позитивну оцінку роботи, аналіз змісту якої свідчить про самостійність та цілісність проведеного дослідження, його актуальність й високий науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Аналіз тексту дисертації Філіпчука Олександра Георгійовича «Впровадження міжнародних механізмів запобігання злочинності в Україні» свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності, не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень інших авторів; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Кваліфікаційна праця є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатніми, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для теорії кримінального права, кримінології, але й для правозастосовної практики. Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення кримінального законодавства є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Загалом, дисертація на тему «Впровадження міжнародних механізмів запобігання злочинності в Україні» за спеціальністю 081 «Право», є самостійним завершеним науковим дослідженням, у якому отримані нові науково-обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення наукового завдання; має істотне значення для розвитку кримінального права, української науки та правозастосування; відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 8 травня 2024 р. № 507), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами і доповненнями від 8 травня 2024 р. № 507); її автор – Філіпчук Олександр Георгійович, заслуговує на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**Головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Дмитро ТИЧИНА